

KISTIGRISBŐL NAGY TIGRIS

TESZÁR DÁVID

A DÉL-KOREAI MOZI EZREDEVÉGI FELFUTÁSA MÚLÓ TÜNEMÉNY HELYETT BIZONYÍTOTTAN TARTÓS, STABIL KONJUNKTÚRÁNAK BIZONYULT.

Az 1990-es évek legvégén kaputaláló dél-koreai filmipar igazán figyelemreméltó eredményeket mondhat magáénak: mindenekelőtt hazai pályán két vállra fektette Hollywoodot és kitermelte a maga világszerte elismert sztárszerzőit (műfaji filmes vonalon: Bong Joon-ho, Park Chan-wook, Kim Jee-woon; művészfilmes vonalon: Kim Ki-duk, Hong Sang-soo, Lee Chang-dong). Emellett pedig jelentős sikereket ért el a nemzetközi filmfesztiválokon (az *Oldboy* 2004-ben a zsűri Nagydíját nyerte el Cannes-ban, a *Pietát* pedig 2012-ben Arany Oroszlánnal jutalmazták Velencében). Dél-Korea büszkélkedhet a kontinens legpatinásabb filmfesztiváljával (Busan), idén pedig az amerikai piacra betört, A-kategóriás koreai színész-celebritás (Lee Byung-hun) nyújtotta át Nemes Jeles Lászlónak a legjobb külföldi filmnek járó Oscar-díjat. Bízvást kijelenthető, hogy Kelet-Ázsia egykori kistigrise nagy tigrissé vált a globális filméletben.

TRENDEK ÉS STATISZTIKÁK 1.

A dél-koreai mozi 2006-os csúcséve után (amikor is a hazai gyártású filmek piaci részesedése meghaladta a 63%-ot) egy átmeneti, enyhe recesszió következett egészen 2011-ig. A visszaesést az eredményezte, hogy néhány szuperprodukción kívülével veszteséges vállalkozássá vált a filmgyártás a növekvő produkciós- és marketing-költségek, a megcsappant filmexport és az elhanyagolható volumenű tévés és dvd-eladások következtében. Ez a tény befektetői és produkciós oldalról egy átstrukturálást és ésszerűsítést tett szükségessé, ami az elkövetkező években sikeresen le is zajlott. 2008 és 2010 között a koreai filmek piaci részesedése 50% alatt maradt (42 és 48% között ingadozott, amely szinte

minden más országban irigylésre méltó eredmény lenne az álmogyári importtal szemben), 2011-től azonban stabilan 50% felett van ez a mutató: ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy Dél-Koreában többen kíváncsiak a helyi gyártású filmekre, mint a hollywoodi és más egyéb külföldi mozgóképekre. A koreai filmek nézőszáma 2011 óta folyamatosan emelkedik, 2012-től kezdve pedig 100 milliónál is több mozijegyet adnak el a hazai alkotásokra. A koreai és külföldi munkák össznézőszáma is emelkedő tendenciát mutat: míg 2010-ben ez a szám 149 millió volt, 2015-ben 217 millióra szökött fel (Dél-Korea népessége 50 millió főt számlál). 2016-ból visszatekintve egészen alacsonynak tűnik a 2010-es esztendő legsikeresebb hazai mozijának nézőszám-statisztikája: a *Bácsi* (*The Man from Nowhere*) 6,2 millió nézővel érdemelte ki az első helyezést és ezzel a közelébe se került az elmúlt öt év legnézettebb koreai filmjeinek top tízes listájához (oda ugyanis kilenc millió eladott mozijegy jelenti a belépőt). 2010-ben a *Bácsi*hoz hasonló thrillerek és bűnügyi filmek domináltak: a veterán producer-rendező Kang Woo-suk a *Mocsár* (*Moss*) misztérióz bűndrámájával jelentkezett, a sokoldalú Ryou Seung-wan *Az igazságtalan* (*The Unjust*) karcos gengszterfilmjével ért el sikereket, Jang Hoon pedig a *Vértestvér* (*Secret Reunion*) észak-déli ellentétre épülő, izgalmas kémfilmjét rakta le az asztalra. Dél-Koreában nem teljesített fényesen, ugyanakkor nemzetközileg dicsérték Kim Jee-woon brutális sorozatgyilkosos moziját, a *Láttam az ördögöt* (*I Saw the Devil*) címűt, Im Sang-soo pedig elkészítette a legnagyobb koreai filmklasszikust jelentő *A szobalány* (rendező: Kim Ki-young, 1960) azonos című *remake*-jét, amely a tárgyévben a cannes-i mostra versenyfilmjei között szerepelt. A monomániás, évente leg-

alább egy filmet dirigáló Hong Sang-soo ugyanitt elnyerte az Un Certain Regard-szekció fődíját a *HaHaHa* névre keresztelt darabjával. Forgalmazási szempontból említésre érdemes, hogy a technológiai innovációban élen járó ország már ebben az esztendőben három millió előfizetővel rendelkezett a prémium IPTV-szolgáltatásokra (Internet Protocol Television): ez egy olyan exkluzív, internetes VOD (Video On Demand) csomag, amely közvetlenül a helyi moziforgalmazást követően nagyfelbontásban elérhető teszi a friss filmeket, mielőtt azok még megjelenének dvd-n és Blu-ray lemezen. 2011 a nagy meglepetések éve volt Dél-Koreában: a nagy költségvetésű szuperproduciók vagy várakozáson alul teljesítettek, vagy pedig momentumot alúsítottak. Utóbbira csupán egy példa akad, ám az annál jelentősebb: a koreai filmtörténet egyik legdrágább alkotása, az *En utam* (*My Way*) pán-Ázsiai második világháborús filmje igazán grandiózus hatást hozott a mozikkasszáknál, noha Kang Jee-gyu korábban kiemelkedően jól szerepelt mind a *Shirivel* (1999), mind pedig a *Harcosok szövetségével* (*Taegukgi: The Brotherhood of War*, 2004). A nyári kasszasikernek szánt *7-es szektor* (*Sector 7*) alig hozta vissza a gyártási költségeket, de a *Villám* (*Quick*) látványos akciófilmje és a *Frontvonal* (*The Front Line*) koreai háborús mozija sem váltotta be a hozzá fűzött finánciális reményeket. Ehelyett a *Sunny* búbajos, '80-as évekbe helyezett retró komédiája (7,3 millió néző) és *Az íjak háborúja* (*War of Arrows*) lenyűgöző kosztümös akciófilmje (7,4 millió néző) hasított a mozipénztáraknál, kiegészítve olyan kisebb alkotásokkal, mint az *Ökölcsapás* (*Punch*) karakterközpontú drámája és az *Elhallgatva* (*Silenced*) megrázó erejű melodráma. A *Sunny* illeszkedett az ekkoriban induló összkulturális retróhullámba (ezt

a *Halhatatlan dalok* című, feldolgozásokra kifuttatott televíziós showműsor indította 2011-ben, 2012-től pedig komplett tévésorozatok épültek a tematikára, lásd a népszerű *Válaszolja!*-szériákat), az *Elhallgatva* pedig a társadalmi/politikai problémafilmekek sorát indította el a megtörtént eseten alapuló történetével (ez a trend egy évvel később csúcspontot ért el). 2012-ben Kim Ki-duk írt történelmet, amikor is elnyerte egy A-kategóriás filmfesztivál fődíját a *Pietával*, tekintve, hogy koreai alkotás ilyen elismerésben korábban még soha nem részesült (mindössze két film került a közelébe: 1961-ben *A kocsis* Kang Dae-jin rendezésében, amely végül Ezüst Medvét nyert Berlinben, illetve 2004-ben az *Oldboy* Cannes-ban). Ebben az esztendőben a koreai filmek piaci részesevé immár 58,8%-ra szökött fel, ami világszinten is igazán impozáns statisztika egy nemzeti filmgyártás részéről. Nyáron a *Tolvajok* (*The Thieves*) heist-filmje vitte a prímet (12,9 millió néző), ősszel pedig *A férfi, aki királyt játszott* (*Masquerade*) válogatott cselszövések-

„Nagy tigrissé vált a globális filméletben”

Kim Han-min: Az admirális - A mjongjangi csata (Ryoo Seung-ryong)

illesszkegett, míg a *26 év* (*26 Years*) és Chung Ji-young két műve, a *Törött nyíl* (*Unbowed*) és a *Nemzetbiztonság* (*National Security*) a jelentős társadalmi visszhangot kiváltó problémafilmekek sorát gazdagította: a *26 év* az 1980-as gwangju-i mézárllást vette szemügyre, a *Törött nyíl* a korrupciónról mesélt egy egyetemi professzor bírósági ügyén keresztül, a *Nemzetbiztonság* pedig a Park Chung-hee regnálása alatt (1961-1979) elkövetett jogsértésekre fókuszált. Ez utóbbi alkotás a játékidő egészében egy kommunistának bélyegzett személy szisztematikus megkínzását mutatja be: tekintve, hogy a tárgyév végén Park Chung-hee lánya indult az elnökségért a választásokon (amit aztán meg is nyert), Észak-Koreában pedig diametrálisan ellentétes ideológiai nézőpontból tesznek kísérletiesen hasonlókát, ezért Chung precízen időzített mozija kimeríti a politikai propagandafilm definícióját.

kel megtámogatott kosztümös történelmi mozija (12,3 millió néző) robbantott kasszát. A kiváló *Névtelen gengszter* (*Nameless Gangster*) a retró-trendbe

KOREAI RENDEZŐ MENNI AMERIKA

Nagy várakozás övezte a nemzetközi kultfilmeket jegyző, ünnepeelt direktoriumvirátus (Bong Joon-ho, Park Chan-wook és Kim Jee-woon) első angol nyelvű letéteményeit, amelyeket egyazon esztendőben, 2013-ban mutattak be a filmszínházakban. Januárban Kim nyitotta a sort az *Erőnek erejével* (*The Last Stand*) című szórakoztató, ám feledhető munkával, amely kivált a *Két nővér* (*A Tale of Two Sisters*, 2003) és *A bosszú* (*A Bittersweet Life*, 2005) fényében nevezhető csalódásnak. A márciusban bemutatott *Vonzások* (*Stoker*) már komolyabb kritikai laudációban részesült a szaksajtó részéről: Park Chan-wook hitchcocki ihlettségű alkotása mögött nem tűnik el a szerző, mint az *Erőnek erejével* esetében, hanem hozza a tőle megszokott finomművű stílusjátékot. Hármójuk közül egyértelműen Bong Joon-ho bizonyult a legsikeresebbnek mind a közönség, mind pedig a szakma részéről: a *Snowpiercer – Túlélők viadala* nyári blockbusterére több mint kilenc millióan voltak kíváncsiak Dél-Koreában, és a hazai közönséggel egyetemben a nemzetközi kritika is megsüvegelte e pazar kiál-

lítású, sodró lendületű disztópia-mozit. Jelenleg úgy tűnik, hogy a három rendező részéről ez csupán egy egyszeri, egzotikus kirándulás volt, és nem fognak csatlakozni azokhoz a kortárs külföldi szerzőkhöz (például Ang Lee, Alejandro González Iñárritu), akik bevették Hollywoodot. Kim Ji-woon és Park Chan-wook idén új koreai nyelvű filmmel jelentkezik, Bong pedig több ízben is hangsúlyozta, hogy a jövőben eltekint a nagyköltségvetésű mozik dirigálásától: a teljeskörű alkotói kontroll jegyében inkább megmarad a kisebb szabású, személyes történeteknél.

TRENDEK ÉS STATISZTIKÁK 2.

2013 Song Kang-ho és a New Entertainment World (NEW) elnevezésére hallgató forgalmazócég éve volt. A jellegzetes ábrázató, itthon is ismert, nagyformátumú színész, Song (Összevont biztonsági övezet, A bosszú ura, A halál jele) a szemrevételezett esztendő legnézetesebb öt filmjéből háromban is szerepelt, ezek közül kettőben főhősként: Az ügyvéd (The Attorney) életrajzi filmjében az öngyilkosságot elkövetett, egykori dél-koreai elnök (Roh Moo-hyun) szerepét játszotta el bravúrosan, a Snowpiercer-ben a drogfüggő ajtónyitót alakította, Az arcismerő (The Face Reader) kosztümös mozijában pedig a fiziognómia-szakértő címszereplőt formálta meg. A NEW a 2008-as megalakulása óta a közepes költségvetésű filmek forgalmazója és piaci részesedés tekintetében jellemzően a három nagy koreai filmdisztribútor (CJ Entertainment, Lotte Entertainment, Showbox) után szerepelt, ám a tárgyévben feljött a második helyre, alig elmaradva a Samsung-érdekeltségbe tartozó, befolyásos CJ-től. A NEW filmje volt 2013 első markáns sleeper hitje, a Csoda a hetes számú cellában (Miracle in Cell No. 7) a maga 12,8 millió nézettségével (hozzávalók: egy darab ártatlanul elítélt, enyhén szellemi fogyatékos apuka, a cuki kislánya, akit becsempésznek a börtönbe, és némi derűs humor dresszingsnek), de ők mutatták be Az ügyvédet is az Egy új világ (New World) remekbe szabott gengsterfilmje és a Megfigyelők (Cold Eyes) jól sikerült hongkongi remake-je mellett. Az egészsétes koreai mozgóképek piaci részesedése 2006 óta ebben az évben volt a legmagasabb (59,7%), és a Dél-Koreában bemutatott tíz legnézetesebb film közé csupán egyetlen amerikai fért be (Vasember 3), a másik kilenc ugyanis

hazai gyártású produkció volt.

Belpolitikai események ritkán befolyásolják a mozi bevételi mutatókat, 2014-ben azonban mégis erről volt szó: a tárgyév áprilisában elsüllyedt egy személyszállító hajó (Sewol), amelynek 476 utasából 304-en belefulladtak a tengerbe. A fedélzeten döntő többségben középiskolás gyerekek tartózkodtak, akik Jeju szigetére tartottak tanulmányi kirándulás céljából. A tragikus kimenetelű Sewol-incidens óriási belpolitikai feszültségeket generált (a kapitány például az elsők között hagyta el a kompot, de a mentési akciót is komoly kritika alá vont a koreai közvélemény), és mivel az év sokak által várt, nagyköltségvetésű nyári mozijai tengeri hajón játszódó akciófilmek voltak, ezért a produkciós cégeknek és a disztribútoroknak volt veszítenivalójuk az előállt helyzet miatt. 2014-ig az Avatar volt a valaha volt legnézetesebb film Dél-Koreában a maga 13,6 milliós jegyeladásával; nos, ezt a számot egészen pontosan három millióval töltötte meg a legendás japánverő koreai hadvezér (Yi Sun-shin) legnevezetesebb, 1597-es tengeri ütközetét feldolgozó Az admirális (The Admiral: Roaring Currents). 17,6 millió néző a teljes dél-koreai népesség 35%-át jelenti, vagyis minden harmadik állampolgár látta ezt a munkát. A helyi illetőségű ítések teóriája szerint a moziba egyébként nem járó korcsoportok is azonosulni tudtak a (legalább) tízszerez túlerőben lévő japán hadiflottát tönkrevető Yi admirális alakjával, aki a Sewol kapitányával és a mentési munkálatok felelősével ellentétben sikeresen helyt-

„Csupán egy egzotikus kirándulás volt”
Choi Dong-hoon:
Assassination
(Jun Ji-hyun)

állt a kiélezett helyzetben. (A Sewol egyébként éppen ahhoz a tengerszorozshoz közel süllyedt el, ahol Yi admirális 13 hajóval megalázta az ősellenségnek számító nipponokat.) A másik nyári

blockbuster, Az admirális után egy héttel debütáló Kalózkodók (Pirates) is figyelemreméltó adatokkal büszkélkedhetett (8,6 millió néző). Év végén érkezett még egy bombasztikus siker, amely egy kiemelkedő katonai vezető helyett a koreai Forrest Gumpot tette meg főszereplőnek: az Óda édesapámhoz (Ode to My Father) egy jóra való, ügyefogyott kisember figuráján keresztül skiccelte fel a legújabb kori koreai történelem főbb állomásait a koreai háború poklától a vietnami háborún át a kortárs jóléti társadalomig. JK Youn (Cunami – Tidal Wave, 2009) tehetséggel centírozott, a jellegzetes koreai melodramát humorral és látványelemekkel ötvöző közönségfilmje megpendítette valamennyi honpolgár szívének húrjait, ugyanis 14,2 millió nézővel zárta, ezzel pedig a nézettségi örökranglista második helyét foglalhatta el az országban. A box-office szakértői négy mozi főszezonat különböztetnek meg Dél-Koreában: a kínai holdújévet (ún. seollal), a nyári időszakot (július-augusztus), a koreai hálaadás (ún. chuseok) ünnepét (amely a holdnaptár szerint vagy szeptemberre vagy októberre esik), valamint az év végi időszakot. 2015-ben az első szakaszban elmaradtak a zajos sikerek (noha Yoo Ha gyönyörű kiállítású gengsterfilmje, a Gangnam Blues feltétlen kiemelést érdemel), nyárra érkezett két blockbuster

is: előbb Choi Dong-hoon (*Tolvajok, Tazza*) japán gyarmati időszakba helyezett akció-kémfilmje, az idei Titanic Filmfesztiválon bemutatott *A bérgyilkosság* (*Assassination*, 12,7 millió néző), majd pedig Ryoo Seung-wan energiától lüktető, szenzációs bűnügyi akciófilmje, a *Veterán* (*Veteran*, 13,4 millió néző). A helyi hálaadás idején, szeptemberben debütált a Titanic Filmfesztivál másik friss koreai mozija, *A trón* (*The Throne*) kosztümös történelmi drámája, amelyre 6,2 millió jegyet adtak el, s ezzel az eredménnyel a tárgyév ötödik legnézettebb filmje lett. Év végén a *Himalája* (*The Himalayas*, 7,3 millió néző) buddy movie-ba oltott hegymászós melodráma zárta a sort a szupersztár Hwang Jung-minnel a főszerepben.

A tavalyi esztendő egy jelentős fesztiválsikert is hozott Dél-Koreának, ugyanis Kim Ki-duk után a másik nagy koreai művészegyenység, Hong Sang-soo is fődíjban részesült a *Most jó, akkor nem jó* (*Right Now, Wrong Then*) című művével, Velence helyett ezúttal a locarnói szemlén. Hong Sang-soo az elsőfilmje óta (*A nap, amikor a disznó a kútba esett*, 1996) ugyanazt a mozit forgatja a férfi és a nő viszonyáról: most épp az *Ó! Soo-jung* (*Virgin Stripped Bare by Her Bachelors*, 2000) fekete-fehér alkotásának színes remake-jét készítette el, amely ugyanazt a véletlen találkozást és az azt követő bájosan esetlen beszélgetéseket rögzíti a férfi és a nő között egymás után kétszer, kisebb-nagyobb változtatásokkal (a cím is ezzel játszik el). Noha Hong filmjei nagyon hasonlítanak egymásra, e díjnyertes munkája talán még játékosabb, még szellemesebb az előzőeknél.

A FÜGGETLENFILMES TENDENCIÁK

Míg a nagy költségvetésű koreai stúdiófilmeket 7-800 vásznon mutatják be egyszerre, a függetlenfilmek országos szinten tíz körüli vászonszámmal próbálhatnak szerencsét. Természetesen a ligáknak megfelelően a célmeghatározás is eltérő: míg a blockbusterek a 10 milliós határ átlépésére tesznek kísérletet, a low-budget függetlenek a vízválasztónak számító tízezres nézőszámot igyekeznek elérni (a statisztikák alapján ez csak elvétve sikerül mindkét oldalon). Az indie-knél leginkább a nézőkhöz való eljutás számít nehézkesnek: a hazai vagy külföldi filmfesztiválokra elért sikerek nélkül bizonyosan megrekednek ezek a darabok. Mindössze néhány sza-

kosított mozihálózat (CGV Arthouse) és speciális filmszínház (például Cinecube, Arthouse Momo) áll a függetlenek rendelkezésére a fesztiválok kivételével. Így aztán kevésbé meglepő, hogy ezen a vonalon négy évnek kellett elteltéig ahhoz, hogy megdöljön a *Döglégy* (*Breathless*, 2009; 123 ezer eladott mozijegy) nézettségi rekordja: O Muel *Jiseul* (2013) című munkájának sikerült ez a bravúr, amely az 1948-as jeju felkelést vitte filmre fekete-fehérben (a Sundance mustrán is díjazták). Még jelentősebb visszhangot váltott ki Lee Su-jin letaglózó erejű debütáló alkotása, a *Han Gong-ju* (2014), amely a busani szemlén kívül számos nemzetközi fesztiválon nyert elismeréseket emellett, hogy az eddigi legsikeresebb koreai független nagyjátékfilmnek számít a maga 223 ezres nézőszámával. A jókora ellipszisekkel dolgozó mozi egy traumatikus múltú középiskolás lány iskolaváltásból utáni új életét mutatja be – a címszereplőt alakító, kiváló Chun Woo-hee-t pedig rögvest sztárstátuszba katapultálta.

A független dokumentumfilmek helyzete is hasonló képet mutat, ellenpélda egy évtized alatt egyszer-kétszer akad: ilyen volt 2008-ban az *Öreg barátom* (*Old Partner*), amely közel 3 millió nézőig jutott, és ezt a hihetetlen rekordot döntötte meg 2014-ben a *Szerelmem, ne menj át azon a folyón* (*My Love, Don't Cross That River*). Utóbbi munka egy 76 éve házasságban élő, agg koreai pár közös életének végét dokumentálta, ami olyan népszerűnek bizonyult, hogy 4,8 millióan voltak rá kíváncsiak. Ezzel az eredménnyel olyan nagyköltségvetésű szuperprodukciónak is maga mögé utasított, mint a *Kundo* vagy a *Tazza 2* (*Tazza: The Hidden Card*).

KOREA EGY KATTINTÁSRA VAN

Az új koreai film ismertsége okán a 2000-es évek közepétől nemzetközileg is egyre több figyelem irányult a koreai filmtörténetre. A Koreai Filmarchívum (KOFA) 2004-től kezdte meg az angol feliratos dvd-k kiadását, 2012-től pedig egy olyan szolgáltatást indított el, amely világszinten is egyedülálló: a hivatalos Youtube-csatornájukon ingyenesen, angol felirattal elérhetővé tették a nagyjátékfilm-klasszikusaik legjavát. Kezdetben nyolcvanegynéhány alkotással indították, de a kínálatot minden évben bővítették: e sorok írásakor 123 egészestés mozgóképpel férhető hozzá az 1930-as

évek közepétől a 2000-es évek legelejéig (ezek közül negyven HD-minőségben). Páratlan lehetőség ez a koreai történelem, kultúra és filmművészet iránt érdeklődőknek.

A koreai filmkultúra iránti érdeklődés Magyarországon is szembetűnő: ezt példázza a 2010-ben a néhai Örökmozgóban indult koreai filmklub, a 2012-ben Pécsen megrendezett, nemzetközi koreai filmes konferencia és az ugyanezen esztendőben megnyílt, budapesti Koreai Kulturális Központ is, amely azóta helyet ad többek közt a filmklub vetítéseinek is. A dél-koreai nagykövetség 2007 óta rendez filmhetet a fővárosban, ez az esemény 2014-től pedig rendes filmfesztivállá nőtte ki magát, több helyszínnel, meghívott vendégekkel és megnövekedett filmes választékkal.

A TÍZ LEGNÉZETTEBB DÉL-KOREAI FILM (2010-15)

- Az admirális (*The Admiral: Roaring Currents*, 2014) – 17,6 millió néző
- Óda édesapámhoz (*Ode to My Father*, 2014) – 14,2 m
- Veterán (*Veteran*, 2015) – 13,4 m
- Tolvajok (*The Thieves*, 2012) – 12,9 m
- Csoda a hetes számú cellában (*Miracle in Cell No. 7*, 2013) – 12,8 m
- A bérgyilkosság (*Assassination*, 2015) – 12,7 m
- A férfi, aki királyt játszott (*Masquerade*, 2012) – 12,3 m
- Az ügyvéd (*The Attorney*, 2013) – 11,3 m
- *Snowpiercer – Túlélők viadala* (2013) – 9,3 m
- Az arcismerő (*The Face Reader*, 2013) – 9,1 m

A dél-koreai filmek piaci részesedése:

2010: 46,5%
2011: 51,9%
2012: 58,8%
2013: 59,7%
2014: 50,1%
2015: 52,0%

A dél-koreai filmek nézőszáma:

2010: 69,4 millió
2011: 82,8 m
2012: 114,6 m
2013: 127,2 m
2014: 107,7 m
2015: 112,9 m

FORRÁS: KOREAI FILMTANÁCS (KOFIC)